

DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER İLE DUA TUTUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ: LİSE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE AMPİRİK BİR ARAŞTIRMA

Muhammed KIZILGEÇİT*
Mustafa İŞLEK**

Öz

Dua etme, insanın hem Kutsal'ıyla irtibatı hem de varoluşu algılamasıyla ilgili bir tutum olduğu gibi, kendi varlığının evren açısından nasıl değerlendirdiğiyle de ilgilidir. Ayrıca duanın, inanç ve inançsızlık ve iç güdümlü-dış güdümlü dindarlık açısından tutum ve davranışları belirleyici bir köprü olduğu söylenebilir. Her bir gelişim dönemi için farklı önemi olan duanın, kimlik arayışını içeren gençlik dönemi için ayrı bir yeri olduğu ifade edilebilir. Araştırmanın amacı, lisede okuyan öğrencilerinin dua davranışlarının çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmesi ve farklılıklarının belirlenmeye çalışılmasıdır. Bu çalışmanın örneklemini, Rize ilindeki Anadolu İmam Hatip lisesi, Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Sağlık Meslek Lisesinde öğrenim gören öğrenciler arasında tesadüf seçilmiş 362 kişi (erkek=219, kız=360) oluşturmaktadır. Deneklerin yaş aralığı, 13-21 olup yaş ortalaması 17'dir. Veri toplama araçları olarak Demografik "Değişkenler anketi" ile "Dua Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Öğrencilerin cinsiyet değişkeni açısından dua ortalamaları arasındaki farkı belirlemek için yapılan t-testi sonucuna göre, kız öğrencilerin genel dua puanları erkek öğrencilerin puanlarından yüksek tespit edilmiş ve aralarındaki fark anlamlı bulunmuştur. Ayrıca okul türü dua ilişkisinin anlamlı olduğu görülmüştür. Toplam dua'da en yüksek ortalama puanı 'Sağlık Meslek Lisesi' öğrencileri alırken en düşük ortalama puanı 'Sosyal Bilimler Lisesi' öğrencileri almıştır.

Anahtar Kelimeler: Dua tutumu, sosyo-demografik değişkenler, lise öğrencileri, Rize.

The Relationship Between Demographic Characteristics and Prayer Attitudes: An Empirical Research on High School Students

Abstract

To pray is an attitude related to both one's own holy and his perceiving existence. It is also related to how he evaluates his existence in terms of the universe. In addition, prayer can be said to be a bridge determining attitudes and behaviors in regards to belief and disbelief and intrinsic/extrinsic religiosity. Prayer

* Yrd. Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi Anabilim Dalı, muhammed.kizilgecit@erdogan.edu.tr.

** RTEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Psikolojisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

which is a different importance for each development stage can be expressed to have a special place for youth in identity seek. The aim of the study is to try to examine the prayer behaviours of high school students in terms of various demographic variables and to determine the differences. The sample of the study consists of randomly selected 362 (male = 118, female = 244) people among students studying in Anadolu Imam Hatip High School, High School of Science, Social Science High School, The Health Professions High School in Rize. The age range of the respondents is 13-21 and the average age is 17. Demographic "Variable Surveys" and "Attitudes of Prayer" as data collection tools have been used. According to the T-test results made to determine the difference between prayer averages in regards of students' gender variable, it has been found that the female students' general score positions were higher than the male students' ones and the difference between them was significant. The type of school has been observed to be meaningful in the prayer relationship. While Health Professions High School students took the highest average score in total prayer, Social Sciences High School students took the lowest average score.

Keywords: Prayer Attitudes, Socio-Demographic Variables, High School students, Rize.

Giriş

94 | db

Dua, insanlık tarihi boyunca hemen her din ve gelenekte uygulanmış ve uygulanmakta olan evrensel bir dini davranıştır. İnsanlar çeşitli vesilelerle mensubu oldukları dinin İlahına yönelmekte, sevinç, üzüntü, pişmanlık, kızgınlık gibi duygularını onunla paylaşmakta, pek çok konuda taleplerde bulunmakta ve Tanrı'nın bu talepleri karşıladığına dair inanç beslemektedirler. Bu bakımdan dua, insanların Tanrı'yla iletişim kurmak üzere başvurduğu bireysel dini tecrübenin en belirgin şekilde yaşandığı dini davranışlardan biridir. Ayrıca duanın, inanç ve inançsızlık ve iç güdümlü-dış güdümlü din-darlık açısından tutum ve davranışları belirleyici bir köprü olduğunu söylenebilmek. Duanın bu niteliği ve bireysel tecrübeyle ilgisi sebebiyle dua, Din Psikolojisi biliminin doğrudan ilgi alanına girmektedir.¹

Dua ile ilgili çalışmalar Din Psikolojisi'nin ilk dönemlerine kadar dayanır. Daha sonraki dönemlerde dua ile ilgili çalışmalar hem ölçek geliştirme hem anket soruları oluşturma şeklinde tezahür etmiştir. Yurt dışı çalışmalarda çeşitli dua etme biçimleri tespit edilmiş ve bunlarla ilgili çalışmalar yürütülmüştür. Francis Galton'un sağlık, ömür vb. konularda duanın etkisine dair olumsuz bir

¹ Hayati Hökelekli, *İslam Psikoloji Yazıları*, Dem Yayınları, İstanbul, 2009, s. 61; Horozcu Ümit, *Din Psikolojisi Açısından Dünyevi İstek Duaları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul-2010, s. 2; Ahmet Albayrak, Yusuf Acuner Beyazıt Yaşar Seyhan *Dua Tutum Ölçeği: Geçerlik Ve Güvenirlilik Çalışması*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, c. 7 Say.: 34 s.365-372, s.365

bakış ortaya koyduğu “Statistical Inquiries into the Efficacy of Prayer” başlıklı tecrübî araştırması, Franklin Loehr’in “The Power of Prayer”, Alexander Hodge’nin “Prayer and Its Psychology”, Larry Dossey’in “Reinventing Medicine: Beyond Mind-Body to New Era of Healing” isimli kitaplarıdır. Friedrich Heiler’in “Prayer: A Study in the History of Religion” ve L. B. Brown’un “The Human Side of Prayer” isimli çalışmaları ise, Din Psikolojisi alanındaki genel dua çalışmalarında başvurulması gereken temel kaynaklardır. Batıda bu konunun ele alındığı pek çok akademik çalışma olmakla birlikte Türkiye’de ise genel olarak “dua” başlığını taşıyan çalışmaların sayısı, Horozcu’nun ifade ettiği üzere azdır. Fakat son bu alanda yapılan tez ve makalelerin giderek arttığı da söylenebilir²

1. Kavram Olarak Dua

Arapça **d-a-v** kökünden gelmekte olan “dua, sözlükte istemek, seslenmek, yalvarmak, çağırarak, Allah’a yönelmek, Allah’a övgüde bulunmak, ibadet etmek, nida etmek, rağbet etmek, yardım istemek, teşvik etmek, teklif etmek, sevk etmek, hatırlatmak, namaz kılmak, referans göstermek anlamlarına gelmektedir. Küçükten büyüğe, aşağıdan yukarı vaki olan talep ve niyaz anlamında isim olarak da kullanılmaktadır. Ayrıca Allah’a sunulacak talepleri sözlü veya yazılı olarak dile getiren metinlere de dua denilmektedir.³ İslamî literatürde salât, nida, iltimas, ibtihal, tazarru, istiğfar ve istihare gibi kelimeler de kimi zaman dua anlamında kullanılmaktadır.

Duanın ilk akla gelen tarafı Tanrı’dan belli talepleri yerine getirmesini istemektir. İktbal, kâinatın dehşet verici sessizliği içinde insanoglunun kendisine bir cevap bulmak için hissettiği derin hasret

² Horozcu çalışmasında, “dua”nın genel başlık olarak kullanıldığı tez sayısının 14 olduğunu belirtmektedir. Halihazırda, farklı bölümlerce hazırlatılan tez sayısının, 5 doktora 33 yüksek lisans olmak üzere 38 olduğu görülmektedir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tarama.jsp#tabs-2>, Horozcu, Din Psikolojisi Açısından Dünyevi İstek Duaları, s. 3-4.

³ Horozcu, *Din Psikolojisi Açısından Dünyevi İstek Duaları*, s. 14-15; Meccuddin Muhammed b. Ya’kûb el-Fîruzâbâdî, *el-Kâmusu’l-Muhîd*, Beyrut, Daru’l-Hayâ Turâsu’l-Arabî, 1997, C. II, s. 1283, “d’av” md.; İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, Beyrut, Dâru’s-Sâdir, 1994, C. XIV, s. 258-262; “d’av” md., Luwîs Me’lûf, *el-Müncid*, Fil-Lugati ve’l-A’lâm, Beyrut, el-Mektebetu’l-Sarkiyye, 1997, “da’â”, md., s. 216.; Osman Cilacı, “Dua”, *DİA*, C. IX, s. 529.; Bayraktar Bayraklı, *Kur’an Tefsiri*, Bayraklı Yay., İstanbul 2001, C. II, s. 427.

ve iştıyakın ifadesi olduğunu düşünmektedir.⁴ Cilacı, İslam literatüründe duanın, Allah'ın yüceliği karşısında kulun aczini itiraf etmesini, sevgi ve tazim duyguları içinde lütuf ve yardımını dilemesini ifade ettiğini belirtmiştir.⁵ James duayı "kutsal sayılan güçle her türlü paylaşım ya da içsel konuşma" şeklinde tanımlamıştır.⁶ Peker'e göre "dua inanan kişinin Allah'a yakarışı, yalvarışı olup Allah ile ilişki kurma ve Ondan yardım dileme halidir"⁷ Pazarlı'ya göre "Tanrı'ya şükretmek, hamd ü sena etmek, afvü mağfiretini dilemek, ruhun teveccühüdür."⁸ Hökelekli'ye göre ise "inanan insanın Allah'a yönelişini ve bağlanışını yansıtan her türlü duygu, dilek, talep, tutum, yakarış ve tapınmanın bir yansıması ve ifadesidir."⁹ Bu tanımların sayısı artırılabilir ancak bütün bu tanımlardan anlaşılan dua kavramı, lügatteki bazı anlamlarından farklı olarak dini hüviyet arz eden, din ile bağlantılı bir kavram haline gelmiş olmasıdır.¹⁰

Dua edenin insanın psikolojik yapısında meydana gelen olumlu hisler, sadece kendisi için değil, aynı zamanda hayatın doğal akışın için de anlamlı ve faydalı hislerdir. Bir talebi karşılama veya huzur bulma anlamında duanın fonksiyonel değeri yüksek olsa da, hatta Allah bir şeyin gerçekleşmesini murat ettiyse onu önce dua ile istetebilir diye düşünülse bile, insanın ihtiyacı olmadığı bir zamanda yaptığı duadan aldığı psikolojik haz çok daha fazladır.¹¹

Dua, doğru anlaşılıp uygulandığında ibadetin özü, insanın başarı ve mutluluğunun kaynağı; yanlış anlaşılıp yaşandığında ise, ümitsizliğin, gayesizliğin ve hayal kırıklığının tohumu olabilmektedir.¹² Gençlerin hayat yolculuğu boyunca yarınlarından ümit kesmemeleri ve enerji dolu olmaları gençleri umut gören bütün yetişkinler için arzu elden bir durumdur. Bu durumun niteliksel imkânı

⁴ Muhammed İkbâl, *İslam'da Dini Tefekkürün Yeniden Teşekkülü*, çev. Ahmet Asrar, İstanbul, 1984, Bir Yay., 105.

⁵ Osman Cilacı, "Dua", *DİA*, C.IX, s. 529.

⁶ William James, *The Varieties of Religious Experience*, New-York: The Modern Library, 1902, s. 464.

⁷ Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi*, 2000, 119.

⁸ Pazarlı, Osman: *Din Psikolojisi*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1970, s. 193.

⁹ Hökelekli, *İslam Psikolojisi Yazıları*, s. 65

¹⁰ Beyazıt Yaşar, Seyhan, *Dua Tutumu İle Psikolojik İyi Olma Hali Arasındaki İlişkiler*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2013, Cilt: XVII, Sayı: 2, s. 158-159.

¹¹ Albayrak, Acuner, Seyhan, *Dua Tutum Ölçeği: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması*, 356

¹² Mehmet Ayas, İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Dua Anlayışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), OMÜSBE, Samsun, 2007. s.II.

ise gençlerin dua tutumlarının daha yakından anlaşılmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca Bugün liseli gençler, birey olarak kendi kimlikleri konusunda en belirsiz görüşlere sahip olduklarında bile, arkadaş gruplarıyla sıkı bir özdeşleşme süreci yaşayabilmektedir. Öte yandan çocukluktan genç yetişkinliğe geçişteki psiko-sosyal, bilişsel ve fiziksel açıdan tüm değişiklikleri net olarak yansıtan bu dönemde meydana gelen genel biyolojik değişimler, tüm gençleri etkilediği halde, bu değişimlerin zamanlaması ve ölçüsü kültürel ve bireysel bazı farklılıklar arz etmektedir. Dolayısıyla böyle bir gelişim sürecinde, ergenler arasındaki söz konusu biyolojik farklılıklar, birey olarak onların psiko-sosyal ve bilişsel deneyimlerini de kaçınılmaz olarak etkilemektedir. Bu nedenle özellikle liseli gençlerin dua hakkında nasıl bir tutuma sahip olduklarının anlaşılması ve çeşitli değişkenler açısından bunun incelenmesi bu alanda araştırma yapmak isteyenlere faydalı olacaktır.¹³

2. Yöntem

Örnekleme

Araştırmanın örneklem grubunu, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında, Rize ilindeki Anadolu İmam Hatip lisesi, Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Sağlık Meslek Lisesinde öğrenim gören öğrencilerinin 9. ve 12. sınıflarında öğrenim gören 362 öğrenci [kız=244 (% 67,4), erkek=118 (%32,6); Fen lisesi= 91 (%25,1), İmam Hatip Lisesi=99 (% 27,3), Sağlık Meslek Lisesi=89 (% 24,6), Sosyal Bilimler Lisesi=83 (% 22,9)] oluşturmaktadır. Bu öğrencilerin yaş aralığı, 13-21 olup yaş ortalaması 17'dir.

Örnekleme grubunun % 56,9'u (n=206) 9. sınıf öğrencisi, % 43,1'i (n=156) 12. sınıf öğrencisidir. Öğrencilerin % 7,5'i (n=27) algılanan sosyo-ekonomik düzeylerini yüksek, % 91,2'sinin (n=330) algılanan sosyo-ekonomik düzeylerini orta, % 1,4'ü (n=5) algılanan ekonomik düzeyini ise düşük olarak belirtmiştir.

Araştırmanın Hipotezleri: Araştırmada test edilecek hipotezler şunlardır:

1. Dua tutumu demografik değişkenlere göre değişiklik arz edecektir. [Temel Hipotez]

¹³ Koç, Mustafa, *Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Algılarının Ruh Sağlığına Etkileri Üzerine Bir Alan Araştırması*, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2004, sayı: 10, s. 115-158.

2. Kız öğrencilerin dua tutumu puanları erkek öğrencilerin dua tutumu puanlarından anlamlı olarak daha yüksektir.

3. Yaş faktörü ile dua tutumu arasında anlamlı fark vardır. Ergenlik ve ilk gençlik dönemini kapsayan bu dönemin değişken niteliği dua tutumuna da yansiyacaktır.

4. Öznel gelir algısı ile dua tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.

5. Aile birlikteliği ile dua tutumu arasında anlamlı bir fark vardır. Gencin sahip olduğu aile yapısı dua tutumunu etkileyecektir.

6. Kardeş sayısı ile dua tutumu arasında anlamlı bir fark vardır. Öğrencinin kardeş sayısı dua tutumunu etkileyecektir.

7. Öznel sağlık algısı ile dua tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.

8. Öznel dindarlık algısı ile dua tutumu arasında anlamlı bir fark vardır. Dindarlık arttıkça dua puanı da yükselecektir.

9. Öznel başarı algısı ile dua tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.

10. Okul türü ile dua tutumu arasında anlamlı bir fark vardır. İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin dua tutumları diğer lise öğrencilerinin dua tutumu puanlarından anlamlı olarak yüksektir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı, iki kısımdan oluşmaktadır. Formun birinci bölümünde, öğrencilerin demografik özelliklerinden; ikinci bölümünde ise, Dua Tutum Ölçeği'nden oluşmaktadır.

Dua Tutum Ölçeği: Albayrak ve Acuner tarafından beşli Likert tipi olarak geliştirilen ölçek Albayrak (2013) tarafından ilk olarak kullanılmıştır. Albayrak tarafından oluşturulan 48 maddelik ön uygulama formu, çalışmanın yapılacağı grubun özelliklerini yansıtan Rize Üniversitesi'nde okuyan 417 öğrenciye uygulanmıştır. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması bu uygulamadan elde edilen verilere dayanmaktadır. Ölçek bu örneklem üzerinde uygulandıktan sonra geriye kalan 34 maddenin geçerliliği test edilmiştir. Dua Tutumu ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan (34*5) 170 iken en düşük puan (1*34) 34'tür. Dua Tutum Ölçeği'nin ön uygu-

lamada .92 iken, çalışma uygulamasında güvenilirlik katsayısı .96 olarak bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin güvenilirliğine test yarılama yöntemi ile de bakılmıştır. Test yarılama yöntemi, testin iki eşit formundan elde edilen puanlar arasındaki korelasyona dayalı olarak testin tümü için güvenilirlik tahmininin yapılması olarak bilinir. Buna göre ölçeğin eşdeğer yarılar yöntemiyle elde edilen Sperman Brown korelasyon analizi sonuçlarına göre Alpha güvenilirlik katsayıları .94 ve .93 olarak bulunmuştur.¹⁴

İşlem

Yukarıda ifade edilen veri toplama aracı, Rize ilindeki Anadolu İmam Hatip lisesi, Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Sağlık Meslek Lisesinde öğrenim gören öğrencilerinin 9. ve 12. Sınıflarında öğrenim gören öğrencilere uygulanmıştır. Örneklem olarak her okul türünde 100 öğrenciye ulaşmak hedeflenmesine rağmen, anket yapıldığı tarihte derste olmayan öğrenciler ve anketi doldurmak istemeyen öğrencilerden dolayı, 370 öğrencinin anket doldurulmuştur. Yaklaşık 10 dakika süren uygulama sonucu 8 adet form eksik cevaplamadan dolayı değerlendirmeye alınmamıştır. Sonuçta değerlendirilmeye giren form 362'dir.

Tüm analizler bilgisayarda SPSS for Windows 18 istatistik paket programının ilgili modülleri kullanılarak yapılmıştır.

Bulgular

Araştırmadan elde edilen veriler, amaç, sıklık, his ve şuur ayrıca toplam dua değişkenleri başta olmak üzere toplam dokuz farklı değişken açısından çeşitli istatistiksel hesaplamalara tabi tutulmuştur. Bu değişkenler cinsiyet, yaş, öznel gelir algısı, aile birlikteliği, kardeş sayısı, öznel sağlık algısı, öznel dindarlık, öznel başarı ve Okul türüdür.

	Cinsiyetiniz nedir?	N	X	S	Sd	t	p
Dua-Amaç	Erkek	118	49,1864	9,11273	360	-4,501	000
	Kız	244	52,8443	6,15241			
Dua-Sıklık	Erkek	118	35,5932	9,36555	360	-4,165	000
	Kız	244	39,4836	7,78226			
Dua-His ve	Erkek	118	44,0000	8,67948	360	-4,458	000

¹⁴ Albayrak, Ahmet, Gençlerde Dua Psikolojisi (Üniversite Gençlerinin Dua Tutum ve Davranışları), Düşünce Kitapevi Yayınları, İstanbul,2013, s. 33.

şuurluluk	Kız	244	47,4918	6,00034			
Genel Dua	Erkek	118	128,7797	25,47032	360	4,742	000
	Kız	244	139,8197	18,06641			

1. Cinsiyet

Kız öğrencilerin (n= 244) duanın amaç boyutu ortalama puanları ($x = 52.84$, $S = 6,15$) ile erkek öğrencilerin (n= 118) duanın amaç boyutu ortalama puanları ($x = 49.19$, $S=9.11$) olup, arasındaki fark $p < .001$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur ($t = -4.501$). Bu nedenle kızların erkeklerden duanın amacı boyutunda daha yüksek puan aldıkları anlaşılmıştır.

Duanın sıklık boyutu açısından kız öğrencilerle (n=244, $x = 39.48$, $S = 7.78$), erkek öğrenciler (n= 118, $x = 35.59$, $S = 9.37$) arasındaki fark, anlamlı bulunmuştur ($p < .05$).

Duada his ve şuurluluk puanları incelendiğinde kız öğrencilerin (n=244, $x = 47.49$, $S = 6.00$) puanı ile erkek öğrencilerin puanı arasındaki (n=118, $x = 44.00$, $S = 8.68$) fark anlamlı çıkmıştır ($p < .05$).

100 | db

Toplam dua puanında da kız öğrencilerin (n= n=244, $x = 139.82$, $S = 18.10$) puanı, erkek öğrencilerin (n= 118, $x = 128.78$, $S = 25.47$) puanından anlamlı şekilde farklı çıkmıştır ($p < .05$).

2. Yaş

Tablo-2'de yaş değişkeni ile duanın amaç boyutu arasındaki ilişkiye bakıldığında yaşların ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. ($F(2; 359) = 4,035$). Buna göre duada amaç boyutuna göre en yüksek ortalama puanı 13-15 yaş arası öğrenciler ($X = 52,82$) alırken en düşük ortalama puanı 18-21 yaş arası öğrenciler almıştır. ($X = 50.11$).

	Yaş aralığı- nız?	N	X	Ss	13-15 yaş	15-18 yaş	19-21 yaş
Dua-Amaç	13-15 yaş	169	52,8225	6,14443		*	
	16-18 yaş	176	50,6761	7,89884	*		
	18-21 yaş	17	50,1176	11,93148			
	Toplam	362	51,6519	7,43916			
Dua-Sıklık	13-15 yaş	169	39,4497	7,97683		*	
	16-18 yaş	176	37,2386	8,68232	*		

	18-21 yaş	17	36,0588	10,59759				
	Toplam	362	38,2155	8,51643				
Dua-His ve şuurculuk	13-15 yaş	169	47,1657	6,31389				
	16-18 yaş	176	45,7386	7,48712				
	18-21 yaş	17	44,6471	10,60036				
	Toplam	362	46,3536	7,16500				
Genel Dua	13-15 yaş	169	139,4379	18,67287		*		
	16-18 yaş	176	133,6534	22,26411	*			
	18-21 yaş	17	130,8235	31,80258				
	Toplam	362	136,2210	21,37324				

16-18 yaş öğrencilerin duada amaç boyut puanı (X) 50,68 olarak belirlenmiştir. Ayrıca Tukey HSD Testi sonucunda 13-15 yaş öğrencilerin aldığı puan ile 16-18 yaş öğrencilerin aldığı puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Yaş değişkeni ile dua sıklık boyutu arasındaki ilişkiye bakıldığında, ortalama puanların tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. ($F(2; 359) = 3,53$). Buna göre dua sıklık boyutuna göre en yüksek ortalama puanı 13-15 yaş arası öğrenciler ($X=39,45$) alırken en düşük ortalama puanı 18-21 yaş arası öğrenciler almıştır ($X=36,06$). 16-18 yaş öğrencilerin dua sıklık boyutu puanı (X) 37,24 olarak belirlenmiştir. Ayrıca Tukey HSD Testi sonucunda 13-15 yaş öğrencilerin aldığı puan ile 16-18 yaş öğrencilerin aldığı puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur. (bkz. Tablo-2b).

Yaş değişkeni ile duada his ve şuur tutumu arasındaki ilişkiye bakıldığında yaşların ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p > .05$ düzeyinde anlamlı olmadığı görülmektedir. ($F(2; 359) = 2,231$).

Yaş değişkeni ile toplam dua tutumu arasındaki ilişkiye bakıldığında yaşların ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. ($F(2; 359) = 3,784$). Buna göre duada amaç tutumuna göre en yüksek ortalama puanı 13-15 yaş arası öğrenciler ($X=139,44$) alırken en düşük ortalama puanı 18-21 yaş arası öğrenciler almıştır ($X=130,82$). 16-18 yaş öğrencilerin duada amaç tutum puanı (X) 133,65 olarak belirlenmiştir. Ayrıca Tukey HSD Testi sonucunda 13-15 yaş öğrencilerin aldığı puan ile 16-18 yaş öğrencilerin aldığı puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur. (bkz. Tablo-2 d).

3. Öznel Gelir Algısı

Tablo-3: Dua Boyutlarının Öznel Gelir Algısı Açısından Karşılaştırılması (ANOVA)								
	Ailenizin sosyo-ekonomik düzeyi	N	X	Ss	1.Yük	2.Orta	düşü	Sonuç
DUA - Amaç	1.Yüksek	27	51,5926	8,78486	-	-	-	f:1,37 sd: 2/359 p>,05
	2.Orta	330	51,7394	7,29233	-	-	-	
	3.Düşük	5	46,2000	9,01110	-	-	-	
	Toplam	362	51,6519	7,43916				
Dua Sıklık	1.Yüksek	27	38,1111	10,36389	-	-	-	f: 0,82 sd: 2/359 p>,05
	2.Orta	330	38,2970	8,35622	-	-	-	
	3.Düşük	5	33,4000	8,64870	-	-	-	
	Toplam	362	38,2155	8,51643				
D DUA - His Şuurluluk	1.Yüksek	27	46,5556	6,81815	-	-	-	f:0,20 sd: 2/359 p>,05
	2.Orta	330	46,3667	7,20618	-	-	-	
	3.Düşük	5	44,4000	7,40270	-	-	-	
	Toplam	362	46,3536	7,16500				
DUA - Toplam	1.Yüksek	27	136,2593	23,91908	-	-	-	f:0,83 sd: 2/359 p>,05
	2.Orta	330	136,4030	21,13766	-	-	-	
	3.Düşük	5	124,0000	23,87467	-	-	-	
	Toplam	362	136,2210	21,37324				

102 | db

Tablo-3: Öznel gelir algısı ile dua amaç boyutu arasındaki ilişkiye bakıldığında algılanan sosyoekonomik düzeyin ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p > .05$ düzeyinde anlamlı olmadığı görülmektedir. ($F(2; 359) = 1,37$).

Öznel gelir algısı ile dua sıklık boyutu arasındaki ilişkiye bakıldığında algılanan sosyoekonomik düzey puanları ile duada sıklık boyutu tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p > .05$ düzeyinde anlamlı olmadığı görülmektedir. ($F(2; 359) = 0,82$).

Öznel gelir algısı ile dua his ve şuurluluk boyutu arasındaki ilişkiye bakıldığında, puanların tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p > .05$ anlamlı düzeyde olmadığı görülmektedir. ($F(2; 359) = 0,20$).

Öznel gelir algısı ile toplam dua puanı arasındaki ilişkiye bakıldığında puanların tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p > .05$ anlamlı düzeyde olmadığı görülmektedir. ($F(2; 359) = 0,83$).

“Dua tutumu ile öznel gelir algısı arasında anlamlı bir fark vardır.” hipotezimiz doğrulanmamıştır.

4. Aile Birlikteliği

Tablo-4: Dua Boyutlarının Aile Birlikteliği Açısından Karşılaştırılması (ANOVA, Scheffe Testi)								
	Ebeveyninizin birliktelik durumu nedir?	N	X	Ss	1.Aile Birlikte	1.Aile Boşanmış	1.Vefattan nedeniyle	Sonuç
DUA - Amaç	1.Aile Birlikte	352	51,8665	7,17044		*		f: 6,80 sd:2/359 p<,002
	2.Ebeveyn boşanmış	3	38,3333	6,80686	*			
	3.Vefat neticesi aylık	7	46,5714	13,59972				
	Toplam	362	51,6519	7,43916				
DUA - Sıklık	1.Aile Birlikte	352	38,4006	8,39524		*		f: 3,27 sd: 2/359 p<,04
	2.Ebeveyn boşanmış	3	29,0000	9,00000	*			
	3.Vefat neticesi aylık	7	32,8571	11,65373				
	Toplam	362	38,2155	8,51643				
DUA - His ve Şuurluluk	1.Aile Birlikte	352	46,5057	7,02661	-	*	-	f:3,21 sd:2/359 p>05
	2.Ebeveyn boşanmış	3	38,3333	5,85947	*	-	-	
	3.Vefat neticesi aylık	7	42,1429	11,61075	-	-	-	
	Toplam	362	46,3536	7,16500				
Dua toplam	1.Aile Birlikte	352	136,7727	20,80501	-	*	-	f: 4,93 sd:2/359 p<,01
	2.Ebeveyn boşanmış	3	105,6667	21,38535	*	-	-	
	3.Vefat neticesi aylık	7	121,5714	35,72048	-	-	-	
	Toplam	362	136,2210	21,37324				

Tablo-4: Aile birlikteliği değişkeni ile dua amaç boyutu arasındaki ilişkiye bakıldığında tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir.

($F(2; 359) = 6,80$). Buna göre dua amaç boyutunun en yüksek ortalama puanı ebeveyni birlikte olan öğrenciler ($X=51,87$) alırken en düşük ortalama puanı ebeveyni boşanmış öğrenciler almıştır ($X=38,33$). Ebeveynini vefat neticesinde kaybetmiş öğrencilerin duada amaç tutum puanı (X) 46,57 olarak belirlenmiştir. Ayrıca Scheffe Testi sonucunda ailesi birlikte olan öğrencilerin aldığı puanlar ile ebeveyni boşanmış öğrencilerin aldığı arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Aile birlikteliği değişkeni ile dua sıklık boyutu arasındaki ilişkiye bakıldığında, tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. ($F(2; 359) = 3,27$). Buna göre dua sıklık boyutu en yüksek ortalama puanı 'ebeveyni birlikte olan' öğrenciler ($X=38,40$) alırken en düşük ortalama puanı 'ebeveyni boşanmış' öğrenciler almıştır ($X=29,00$). Ebeveynini vefat neticesinde kaybetmiş öğrencilerin dua sıklık boyutu puanı (X) 32,86 olarak belirlenmiştir. Ayrıca Gabriel Testi sonucunda ailesi birlikte olan öğrencilerin aldığı puanlar ile ebeveyni boşanmış öğrencilerin aldığı puanlar arasındaki fark anlamlı bulunmuştur.

104 | db

Aile birlikteliği değişkeni ile duada his ve şüurluluk boyutunun arasındaki ilişkiye bakıldığında; ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. ($F(2; 359) = 3,21$). Buna göre duada his ve şüurluluk boyutunun en yüksek ortalama puanı 'ebeveyni birlikte olan' öğrenciler ($X=46,51$) alırken en düşük ortalama puanı 'ebeveyni boşanmış' öğrenciler almıştır ($X=38,33$). Ebeveynini vefat neticesinde kaybetmiş öğrencilerin dua his ve şüurluluk boyutuna ait puanı (X) 42,14 olarak belirlenmiştir. Ayrıca Scheffe Testi sonucunda 'ailesi birlikte' olan öğrencilerin aldığı puanlar ile 'ebeveyni boşanmış' öğrencilerin aldığı puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Aile birlikteliği değişkeni ile genel dua tutumu arasındaki ilişkiye bakıldığında; ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. ($F(2; 359) = 4,93$). Buna göre toplam dua en yüksek ortalama puanı 'ebeveyni birlikte' olan öğrenciler ($X=136,77$) alırken en düşük ortalama puanı 'ebeveyni boşanmış' öğrenciler almıştır ($X=105,67$). Ebeveynini vefat neticesinde kaybetmiş öğrencilerin toplam dua puanı ise (X) 121,57 olarak belirlenmiştir. Ayrıca

Scheffe Testi sonucunda ‘ailesi birlikte’ olan öğrencilerin aldığı puanlar ile ‘ebeveyni boşanmış’ öğrencilerin aldığı puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur.

5. Kardeş Sayısı

	Kaç Kardeşiniz	N	X	S	Tek Kardeş	2 Kardeş	3 Kardeş	4 Kardeş	4 den fazla	Sonuç
Dua - Anaç	Tek Kardeş	13	52,0769	6,88551	-	-	-	-	-	F: 2,30 sd2/359 p>,05
	2 Kardeş	100	49,7600	8,60364	-	-	-	-	-	
	3 Kardeş	150	52,3200	6,34397	-	-	-	-	-	
	4 Kardeş	66	52,3636	8,27161	-	-	-	-	-	
	4 den fazla	33	52,7576	5,95835	-	-	-	-	-	
	Total	362	51,6519	7,43916	-	-	-	-	-	
Dua - Sıklık	Tek Kardeş	13	38,5385	10,31678	-	-	-	-	-	-
	2 Kardeş	100	36,4700	9,29261	-	-	-	-	-	
	3 Kardeş	150	38,7133	8,17127	-	-	-	-	-	
	4 Kardeş	66	38,1212	8,35651	-	-	-	-	-	
	4 den fazla	33	41,3030	6,15165	-	-	-	-	-	
	Total	362	38,2155	8,51643	-	-	-	-	-	
Dua - His ve şuurulluk	Tek Kardeş	13	47,1538	5,45964	-	-	-	-	-	F: 2,89 sd:2/359 p<,003 (Tukey HSD)
	2 Kardeş	100	44,4000	8,36539	-	-	*	-	-	
	3 Kardeş	150	47,4133	5,92706	-	*	-	-	-	
	4 Kardeş	66	46,3333	7,83745	-	-	-	-	-	
	4 den fazla	33	47,1818	6,70566	-	-	-	-	-	
	Total	362	46,3536	7,16500	-	-	-	-	-	
Dua Genel	Tek Kardeş	13	137,7692	20,83328	-	-	-	-	-	F: 2,65 sd:2/359 p<,04 (Tukey HSD)
	2 Kardeş	100	130,6300	24,77399	-	-	*	-	-	
	3 Kardeş	15	138,446	18,4414	-	*	-	-	-	

	0	7	7						HSD)
4 Kardeş	66	136,818 2	22,9185 2	-	-	-	-	-	
4 den fazla	33	141,242 4	17,1118 2	-	-	-	-	-	
Total	36 2	136,221 0	21,3732 4	-	-	-	-	-	

Kardeş sayısı değişkeni ile duada amaç puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p > .05$ düzeyinde anlamlı olmadığı görülmektedir. ($F(2; 359) = 2,30$).

Kardeş sayısı değişkeni ile dua sıklık boyutu ilişkisine bakıldığında ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p > .05$ düzeyinde anlamlı olmadığı görülmektedir. ($F(2; 359) = 3,30$).

106 | db Kardeş sayısı ile duada his ve şüurluluk boyutu arasındaki ilişkiye bakıldığında; ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. ($F(2; 359) = 2,89$). Buna göre duada his ve şüurluluk boyutu en yüksek ortalama puanı “3 kardeş” olan öğrenciler ($X=47,41$) alırken en düşük ortalama puanı “2 kardeş olan” öğrenciler almıştır ($X=44,40$). Tek kardeşlerin duada his ve şüurluluk puanları (X) 47,15 olup, “4 kardeş” olan öğrencilerin duada his ve şüurluluk puanları (X) 46,33; “4’den fazla” kardeş olanların duada his ve şüur puanları (X) 47,18 olarak belirlenmiştir. Ayrıca Tukey HSD Testi sonucunda İki kardeş olanlar ile üç kardeş olan öğrencilerin dua his ve şüurluluk boyutu puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. (bkz. Tablo-5).

Kardeş sayısı değişkeni ile toplam dua puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında; ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. ($F(2; 359) = 2,65$). Buna göre toplam duada en yüksek ortalama puanı “3 kardeş” olan öğrenciler ($X=138,45$) alırken en düşük ortalama puanı “2 kardeş” olan öğrenciler almıştır ($X=130,63$). Tek kardeşlerin genel dua puanları (X) 137,77 olup “4 kardeş” olan öğrencilerin toplam dua puanları (X) 136,82, “4’den fazla kardeş” olanların toplam dua puanları (X) 141,24 olarak belirlenmiştir. Ayrıca Tukey HSD Testi sonucunda “İki kardeş” olanlar

ile “üç kardeş” olan öğrencilerin toplam dua puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. (bkz. Tablo-5).

6. Öznel Sağlık Algısı

Tablo - 6: Dua Boyutlarının Öznel Sağlık Algısı Açısından Karşılaştırılması (ANOVA, Scheffe)									
	Bedenen ve ruhen kendinizi sağlıklı hissediyor musunuz?	N	X	Ss	Her zaman	Genellikle	Bazen	Hiçbir zaman	Sonuç
Dua-Amaç	Her zaman	74	53,3649	6,88770				*	F=5,54 Sd=3/358 p<,002 Anlamlı (Scheffe)
	Genellikle	187	51,8770	7,18428				*	
	Bazen	90	50,6556	7,49706					
	Hiçbir zaman	11	44,4545	10,13276	*	*			
	Toplam	362	51,6519	7,43916					
Dua-Sıklık	Her zaman	74	40,1216	8,39268				*	F=5,43 Sd=3/358 p<,002 Anlamlı (Scheffe)
	Genellikle	187	38,4599	8,33197				*	
	Bazen	90	37,1556	7,99144					
	Hiçbir zaman	11	29,9091	11,42326	*	*			
	Toplam	362	38,2155	8,51643					
Dua-His ve şuurululuk	Her zaman	74	47,1622	7,30552				*	F=3,17 Sd=3/358 p<,03 Anlamlı (Scheffe)
	Genellikle	187	46,5294	6,90278				*	
	Bazen	90	46,0778	6,98188					
	Hiçbir zaman	11	40,1818	9,77567	*	*			
	Toplam	362	46,3536	7,16500					
Dua Genel	Her zaman	74	140,6486	21,06249				*	F=5,44 Sd=3/358 p<,002 Anlamlı (Scheffe)
	Genellikle	187	136,8663	20,64675				*	
	Bazen	90	133,8889	20,46397				*	
	Hiçbir zaman	11	114,5455	29,62892	*	*	*		
	Toplam	362	136,2210	21,37324					

Tablo 6: Öznel sağlık algısı ile duanın amaç boyutunun ilişkisini göstermektedir. Buna göre, duanın amaç boyutu ortalama puanı, kendini 'genellikle' sağlıklı hissedenlerin (X) 53.36, 'Genellikle' sağlıklı hissedenlerin (X) 51.88, 'Bazen' sağlıklı hissedenlerin (X) 50.66, 'Hiçbir zaman' sağlıklı hissetmeyenlerin (X) 51.65 olarak gerçekleşmiştir. Tek yönlü varyans (ANOVA) analizinde de istatistiksel anlamda bir farklılaşma bulunmuştur ($F(3; 358) = 5,54$). Post hoc (Scheffe) ise bu durumun 'Her zaman' diyenler (1. Grup) ile 'Hiçbir zaman' diyenler (4. Grup) ve 'Genellikle' diyenlerle (2. Grup) 'Hiçbir zaman' diyenler (4. Grup), 'arasındaki farklılıktan kaynaklandığını göstermektedir. (Tablo 6)

Öznel sağlık algısı ile duanın sıklık boyutunun ilişkisini göstermektedir. Buna göre, duanın sıklık boyutu ortalama puanı en yüksek olan grup, kendini 'her zaman' sağlıklı hissedenler ($X = 40,12$) olup, en düşük puanlı grup ise kendisini 'hiçbir zaman' sağlıklı hissetmeyenlerdir ($X = 38,22$). Ayrıca kendini 'Genellikle' sağlıklı hissedenlerin puan ortalaması (X) 38.46 iken kendisini 'Bazen' sağlıklı hissedenlerin ortalaması (X) 37.15'tir. Tek yönlü varyans (ANOVA) analizinde de istatistiksel anlamda bir farklılaşma bulunmuştur ($F(3; 358) = 5,43$). Post hoc (Scheffe) ise bu durumun 'Her zaman' diyenler (1. Grup) ile 'Hiçbir zaman' diyenler (4. Grup) ve 'Genellikle' diyenlerle (2. Grup) 'Hiçbir zaman' diyenler (4. Grup), 'arasındaki farklılıktan kaynaklandığını göstermektedir. (Tablo 6)

Öznel sağlık algısı ile duanın his ve şuurluluk boyutunun ilişkisini göstermektedir. Buna göre, duanın his ve şuurluluk boyutu ortalama puanı en yüksek olan grup, kendini 'her zaman' sağlıklı hissedenler ($X = 47,16$) olup, en düşük puanlı grup ise; kendisini 'hiçbir zaman' sağlıklı hissetmeyenlerdir ($X = 40,18$). Ayrıca kendini 'Genellikle' sağlıklı hissedenlerin puan ortalaması (X) 46,53, iken kendisini 'Bazen' sağlıklı hissedenlerin ortalaması (X) 46,08'dir. Tek yönlü varyans (ANOVA) analizinde de istatistiksel anlamda bir farklılaşma bulunmuştur ($F(3; 358) = 3,17$). Post hoc (Scheffe) ise bu durumun 'Her zaman' diyenler ile 'Hiçbir zaman' diyenler ve 'Genellikle' diyenlerle 'Hiçbir zaman' diyenler arasındaki farklılığın anlamlı olduğunu göstermektedir. (Tablo 6)

Tablo 6 d, öznel sağlık algısı ile toplam dua boyutlarının ilişkisini göstermektedir. Buna göre, duanın toplam boyutları ortalama puanı en yüksek olan grup, kendini 'her zaman' sağlıklı hissedenler

(X = 140,65) olup, en düşük puanlı grup ise; kendisini 'hiçbir zaman' sağlıklı hissetmeyenlerdir (X= 114,55). Ayrıca kendini 'Genellikle' sağlıklı hissedenlerin puan ortalaması (X) 136,87, iken kendisini 'Bazen' sağlıklı hissedenlerin ortalaması (X) 133,89'dur. Tek yönlü varyans (ANOVA) analizinde de istatistiksel anlamda bir farklılaşma bulunmuştur(F(3; 358)= 5,44). Post hoc (Scheffe) ise bu durumun;

- 'Her zaman' diyenler ile 'Hiçbir zaman' diyenler
- 'Genellikle' diyenlerle 'Hiçbir zaman' diyenler,
- 'Bazen' diyenler ile 'Hiçbir zaman' diyenler arasındaki farklılıkların anlamlı olduğunu göstermektedir. (Tablo 6)

7. Dindarlık Algısı

Tablo - 7: Dua Boyutlarının Öznel Dindarlık Algısı Açısından Karşılaştırılması (ANOVA, Scheffe - Tamhane Testi)

	Dindarlık Durumunuz (Kendinizi ne kadar dindar görüyorsunuz)	N	X	Ss	Çok Dindar	Dindar	Biraz Dindar	Dindar Değil	Dine İnanmıyor	Sonuç
Dua-Amaç	Çok Dindar	29	56,1724	3,72318			*	*		F=38,94 Sd=3/358 p< ,001 (Scheffe)
	Dindar	200	53,5700	5,84258			*	*		
	Biraz Dindar	113	49,2389	6,68457	*	*		*		
	Dindar Değil	20	39,5500	12,30522	*	*	*			
	Toplam	362	51,6519	7,43916						
Dua-Sıklık	Çok Dindar	29	44,5517	6,87950			*	*		F=43,84 Sd=3/358 p< ,001 (Scheffe)
	Dindar	200	40,5850	7,00773			*	*		
	Biraz Dindar	113	34,6814	7,52053	*	*		*		
	Dindar Değil	20	25,3000	9,50402	*	*	*			
	Toplam	362	38,2155	8,51643						
Dua-His ve şuurlu-	Çok Dindar	29	50,8966	3,98519			*	*		F=34,50 Sd=
	Dindar	200	48,2400	5,75220			*	*		

	Biraz Dindar	113	43,6195	6,62829	*	*		*		3/358 p< ,001 (Scheffe)
	Dindar Değil	20	36,3500	11,30102	*	*	*			
	Toplam	362	46,3536	7,16500						
Dua Genel	Çok Dindar	29	151,6207	12,59369	-	-	*	*		F=48,34 Sd= 3/358 p< ,001 (Scheffe)
	Dindar	200	142,3950	16,69890	-	-	*	*		
	Biraz Dindar	113	127,5398	18,71498	*	*	-	*		
	Dindar Değil	20	101,2000	30,95260	*	*	*	-		
	Toplam	362	136,2210	21,37324						

(Dine inanmıyor (n=5) sayısal veri olarak düşük olduğu için onu değerlendirmeye almadığımızda diğer dün alt kararların birbiri ile anlamlı fark içerdikleri görülmektedir.)

110| db

Öznel dindarlık algısı ile dua amaç boyutunun arasındaki ilişkiye bakıldığında; ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. ($F(2; 359) = 38,94$). Buna göre Dua Amaç boyutu için en yüksek ortalama puanı “Çok Dindar” algısında olan öğrenciler ($X=56,17$) alırken en düşük ortalama puanı “Dindar Olmayan” algısındaki öğrenciler almıştır ($X=39,55$). “Dindar” algılamasındaki öğrencilerin duada amaç boyutu puan ortalaması (X) 53,57 olup “Biraz dindar” algısında olan öğrencilerin dua amaç boyutu puan ortalamaları (X) 49,24 olarak belirlenmiştir. Ayrıca Scheffe Testi sonucunda;

- “Çok dindar” algısı ile “Biraz Dindar” ve “Dindar Değil” algısında olan öğrencilerin,
- “Dindar” algısındaki öğrenciler ile “Biraz Dindar” ve “Dindar Değil” algısında olan öğrencilerin,
- “Biraz Dindar” ile “Çok Dindar”, “Dindar” ve “Dindar Değil” algısında olan öğrencilerin,
- “Dindar Değil” algısıyla da “Çok dindar”, “Dindar” ve “Biraz Dindar” algısındaki öğrencilerin dua amaç boyutu puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. (bkz. Tablo-7).

Öznel dindarlık algısı ile dua sıklık boyutu puanları arasındaki ilişki incelendiğinde; ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu

görülmektedir. ($F(2; 359) = 43,84$). Buna göre Dua sıklık boyutu için en yüksek ortalama puanı “Çok Dindar” algısında olan öğrenciler ($X=44,55$) alırken en düşük ortalama puanı “Dindar Değil” algısında olan öğrenciler almıştır ($X=25,30$). “Dindar” algılamasındaki öğrencilerin dua amaç boyut puanları (X) 40,59 olup “Biraz dindar” algısında olan öğrencilerin dua amaç boyutu puanları (X) 34,68 olarak belirlenmiştir. Ayrıca Scheffe Testi sonucunda

- a) “Çok dindar” algısı ile “Biraz Dindar” ve “Dindar Değil” algısında olan öğrencilerin,
- b) “Dindar” algısındaki öğrenciler ile “Biraz Dindar” ve “Dindar Değil” algısında olan öğrencilerin,
- c) “Biraz Dindar” ile “Çok Dindar”, “Dindar” ve “Dindar Değil” algısındaki öğrencilerin,
- d) “Dindar Değil” algısıyla da “Çok dindar”, “Dindar” ve “Biraz Dindar” algısındaki öğrencilerin,

Duada Sıklık puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. (bkz. Tablo-7).

Öznel dindarlık algısı ile Duada His ve Şuurluluk boyutu arasındaki ilişkiye bakıldığında ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. ($F(2; 359) = 34,50$). Buna göre Duada His ve şuurluluk boyutu için en yüksek ortalama puanı “Çok Dindar” algısında olan öğrenciler ($X=50,90$) alırken en düşük ortalama puanı “Dindar Değil” algısında olan öğrenciler almıştır ($X=36,35$). “Dindar” algılamasındaki öğrencilerin Duada his ve şuurluluk puan ortalamaları (X) 48,24 olup “Biraz dindar” algısında olan öğrencilerin dua amaç puanları (X) 43,62 olarak belirlenmiştir. Ayrıca Scheffe Testi sonucunda

- a) “Çok dindar” algısı ile “Biraz Dindar” ve “Dindar Değil” algısında olan öğrencilerin,
- b) “Dindar” algısındaki öğrenciler ile “Biraz Dindar” ve “Dindar Değil” algısında olan öğrencilerin,
- c) “Biraz Dindar” ile “Çok Dindar”, “Dindar” ve “Dindar Değil” algısındaki öğrencilerin,
- d) “Dindar Değil” algısıyla da “Çok dindar”, “Dindar” ve “Biraz Dindar” algısındaki öğrencilerin

Dua his şuurluluk boyutu puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. (bkz. Tablo7).

Öznel dindarlık algısı ile toplam dua tutum puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. ($F(2; 359) = 48,34$). Buna göre Toplam dua tutumu için en yüksek ortalama puanı “Çok Dindar” algısında olan öğrenciler ($X=151,62$) alırken en düşük ortalama puanı “Dindar Değil” algısında olan öğrenciler almıştır ($X=101,20$). “Dindar” algısındaki öğrencilerin toplam dua puanları (X) 142,40 olup “Biraz dindar” algısında olan öğrencilerin toplam dua puanları (X) 127,54 olarak belirlenmiştir. Ayrıca Scheffe Testi sonucunda

- “Çok dindar” algısı ile “Biraz Dindar” ve “Dindar Değil” algısında olan öğrencilerin;
- “Dindar” algısındaki öğrenciler ile “Biraz Dindar” ve “Dindar Değil” algısında olan öğrencilerin;
- “Biraz Dindar” ile “Çok Dindar”, “Dindar” ve “Dindar Değil” algısındaki öğrencilerin
- “Dindar Değil” algısıyla da “Çok dindar”, “Dindar” ve “Biraz Dindar” algısında olan öğrencilerin

112 | db

Toplam dua tutum puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. (bkz. Tablo 7).

8. Başarı Durumu

Tablo 8: Dua Boyutlarının Öznel Başarı Algısı Açısından Karşılaştırılması (ANOVA, Scheffe)

	Başarmak her zaman elinizde midir?	N	X	Ss	Sonuç
Dua-Amaç	Her zaman	98	52,5816	7,55314	F=2,12 Sd=3/358 p> ,05
	Genellikle	196	51,7143	7,14753	
	Bazen	65	50,4000	7,87560	
	Hiçbir zaman	3	44,3333	9,07377	
	Toplam	362	51,6519	7,43916	
Dua-Sıklık	Her zaman	98	39,4490	8,94095	F=1,58 Sd=3/358 p> ,05
	Genellikle	196	38,1224	8,32761	
	Bazen	65	36,8615	8,37757	
	Hiçbir zaman	3	33,3333	6,02771	
	Toplam	362	38,2155	8,51643	

Dua-His ve şuur- luluk	Her zaman	98	47,3469	7,45723	F=1,00 Sd=3/358 p> ,05
	Genellikle	196	46,0000	7,03253	
	Bazen	65	46,0615	7,09726	
	Hiçbir zaman	3	43,3333	7,63763	
	Toplam	362	46,3536	7,16500	
Dua Genel	Her zaman	98	139,3776	22,07602	F=1,65 Sd=3/358 p> ,05
	Genellikle	196	135,8367	20,78076	
	Bazen	65	133,3231	21,70837	
	Hiçbir zaman	3	121,0000	22,60531	
	Toplam	362	136,2210	21,37324	

(Hiçbir zaman sayısı (N=3) düşük olduğu için değerlendirme-ye alınmamıştır.)

Öznel başarıya bakış değişkeni ile duada amaç puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p>.05$ düzeyinde anlamlı olmadığı görülmektedir. ($F(3; 358) = 2,12$)

Öznel başarıya bakış değişkeni ile duada sıklık puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p>.05$ düzeyinde anlamlı olmadığı görülmektedir. ($F(3; 358) = 1,58$)

Öznel başarıya bakış değişkeni ile duada his ve şuur puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p>.05$ düzeyinde anlamlı olmadığı görülmektedir. ($F(3; 358) = 1,00$)

Öznel başarıya bakış değişkeni ile toplam dua puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p>.05$ düzeyinde anlamlı olmadığı görülmektedir. ($F(3; 358) = 1,65$)

9. Okul Türü

Tablo 9: Dua Boyutlarının Okul Türü Değişkenleri Açısından İncelenmesi (Anova, Scheffe, Tamhane)

	Öğrenim gördüğünüz okul türü nedir?	N	X	Ss	Fen Lisesi	İmam Hatip	Sağlık Meslek	Sosyal Bilimler	Sonuç
Dua Amaç	Fen Lisesi	91	49,9451	7,58121		*	*		f: 7,730 sd: 3/358 p< ,001 (Tamhane)
	İmam Hatip	99	53,3939	6,06566	*			*	
	Sağlık Meslek	89	53,4270	5,44995	*			*	
	Sosyal Bilimler	83	49,5422	9,48079		*	*		
	Total	362	51,6519	7,43916					
Dua Sıklık	Fen Lisesi	91	35,6923	8,94637		*	*		f: 10,65 sd: 3/358 p< ,001 (Scheffe)
	İmam Hatip	99	39,7980	7,99997	*			*	
	Sağlık Meslek	89	41,2809	6,66570	*			*	
	Sosyal Bilimler	83	35,8072	9,00739		*	*		
	Total	362	38,2155	8,51643					
Dua His ve Şuurîluluk	Fen Lisesi	91	44,7912	7,57410		*	*		f: 7,04 sd: 3/358 p< ,001 Tamhane
	İmam Hatip	99	47,5354	6,31860	*			*	
	Sağlık Meslek	89	48,4045	5,47249	*			*	
	Sosyal Bilimler	83	44,4578	8,40195		*	*		
	Total	362	46,3536	7,16500					
Dua Genel	Fen Lisesi	91	130,4286	22,41683		*	*		f: 9,96 sd: 3/358 p< ,001 Tamhane
	İmam Hatip	99	140,7273	18,43179	*			*	
	Sağlık Meslek	89	143,1124	15,69195	*			*	
	Sosyal Bilimler	83	129,8072	25,18636		*	*		
	Total	362	136,2210	21,37324					

Tablo 9 Okul Türü/Dua amaç ilişkisini yansıtmaktadır. Buna göre, tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. ($F(3; 358) = 7,73$). Buna göre Dua Amaç boyutu için en yüksek ortalama puanı ‘Sağlık Meslek Lisesi’ öğrencileri ($X=53,43$) alırken en düşük ortalama puanı ‘Sosyal Bilimler Lisesi’ öğrencileri almıştır ($X=49,54$). Ayrıca ‘Fen Lisesi’ öğrencilerinin almış olduğu ortalama puan (X) 49,95 iken, ‘İmam Hatip Lisesi’ öğrencilerinin almış olduğu puan (X) 53,39’dur. Ayrıca Tamhane Testi sonucunda;

- e) ‘Fen Lisesi’ öğrencilerinin dua amaç boyutu puanları ile ‘İmam Hatip Lisesi’ ve ‘Sağlık Meslek Lisesi’ öğrencilerinin,
- f) ‘İmam Hatip Lisesi’ öğrencilerinin dua amaç puanları ile ‘Fen Lisesi’ ve ‘Sosyal Bilimler Lisesi’ öğrencilerinin,
- g) ‘Sağlık Meslek Lisesi’ öğrencilerinin dua amaç puanları ile ‘Fen Lisesi’ ve ‘Sosyal Bilimler Lisesi’ öğrencilerinin,
- h) ‘Sosyal Bilimler Lisesi’ öğrencilerinin dua amaç puanları ile ‘İmam Hatip Lisesi’ ve ‘Sağlık Meslek Lisesi’ öğrencilerinin

Duanın Amaç Boyutu puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. (bkz. Tablo-9).

Tablo 9 b Okul Türü / Dua sıklık ilişkisini yansıtmaktadır. Buna göre, tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. ($F(3; 358) = 10,65$). Buna göre duada sıklık boyutu için en yüksek ortalama puanı ‘Sağlık Meslek Lisesi’ öğrencileri ($X=41,28$) alırken en düşük ortalama puanı ‘Fen Lisesi’ öğrencileri almıştır ($X=35,69$). Ayrıca ‘İmam Hatip Lisesi’ öğrencilerin almış olduğu puan (X) 39,80 iken, ‘Sosyal Bilimler Lisesi’ öğrencilerinin almış olduğu puan (X) 35,81’dir. Ayrıca Scheffe Testi sonucunda;

- a) ‘Fen Lisesi’ öğrencilerinin dua sıklık boyutu puanları ile ‘İmam Hatip Lisesi’ ve ‘Sağlık Meslek Lisesi’ öğrencilerinin,
- b) ‘İmam Hatip Lisesi’ öğrencilerinin duada sıklık boyutu puanları ile ‘Fen Lisesi’ ve ‘Sosyal Bilimler Lisesi’ öğrencilerinin,
- c) ‘Sağlık Meslek Lisesi’ öğrencilerinin duada sıklık boyutu puanları ile ‘Fen Lisesi’ ve ‘Sosyal Bilimler Lisesi’ öğrencilerinin
- d) ‘Sosyal Bilimler Lisesi’ öğrencilerinin duada sıklık boyutu puanları ile ‘İmam Hatip Lisesi’ ve ‘Sağlık Meslek Lisesi’ öğrencilerinin

Dua sıklık boyutu puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. (bkz. Tablo-9).

Tablo 9 c Okul Türü / Duada his ve şuurluluk ilişkisini yansıtmaktadır. Buna göre, tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. ($F(3; 358) = 7,04$). Buna göre Duada his ve şuur için en yüksek ortalama puanı 'Sağlık Meslek Lisesi' öğrencileri ($X=48,40$) alırken en düşük ortalama puanı 'Sosyal Bilimler Lisesi' öğrencileri almıştır ($X=44,46$). Ayrıca 'Fen Lisesi' öğrencilerinin almış olduğu puan (X) 44,79 iken, 'İmam Hatip Lisesi' öğrencilerinin almış olduğu puan (X) 47,54'tür. Ayrıca Tamhane Testi sonucunda;

- a) 'Fen Lisesi' öğrencileri ile 'İmam Hatip Lisesi' ve 'Sağlık Meslek Lisesi' öğrencilerinin,
- b) 'İmam Hatip Lisesi' öğrencileri ile Fen Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin,
- c) 'Sağlık Meslek Lisesi' öğrencileri ile 'Fen Lisesi' ve 'Sosyal Bilimler Lisesi' öğrencilerinin,
- d) 'Sosyal Bilimler Lisesi' öğrencileri ile 'İmam Hatip Lisesi' ve 'Sağlık Meslek Lisesi' öğrencilerinin

116| db

Dua his ve şuurluluk puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. (bkz. Tablo-9).

Tablo 9 Okul Türü/Toplam dua ilişkisini yansıtmaktadır. Buna göre, tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. ($F(3; 358) = 9,96$). Buna göre Toplam dua için en yüksek ortalama puanı 'Sağlık Meslek Lisesi' öğrencileri ($X=143,11$) alırken en düşük ortalama puanı 'Sosyal Bilimler Lisesi' öğrencileri almıştır ($X=129,81$). Ayrıca 'Fen Lisesi' öğrencilerin almış olduğu puan (X) 130,43 iken, 'İmam Hatip Lisesi' öğrencilerinin almış olduğu puan (X) 140,73'tür. Ayrıca Tamhane Testi sonucunda;

- a) 'Fen Lisesi' öğrencileri ile 'İmam Hatip Lisesi' ve 'Sağlık Meslek Lisesi' öğrencilerinin,
- b) 'İmam Hatip Lisesi' öğrencileri ile Fen Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin,
- c) 'Sağlık Meslek Lisesi' öğrencileri ile 'Fen Lisesi' ve 'Sosyal Bilimler Lisesi' öğrencilerinin,
- d) 'Sosyal Bilimler Lisesi' öğrencileri ile 'İmam Hatip Lisesi' ve 'Sağlık Meslek Lisesi' öğrencilerinin

Toplam Dua puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. (bkz. Tablo-9).

10. Sonuç

Araştırmadan elde edilen verilere göre Kız öğrencilerin duanın amaç, sıklık, his-şuurluluk ve toplam dua boyutlarında ortalama puanları erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu anlaşılmıştır.

Yaş değişkeni ile duanın amaç, sıklık, his-şuurluluk ve toplam dua boyutları arasındaki ilişkiye bakıldığında yaşların ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Ayrıca Tukey HSD Testi sonucunda 13-15 yaş öğrencilerin aldığı puan ile 16-18 yaş öğrencilerin aldığı puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Öznel gelir algısı ile dua amaç sıklık, his-şuurluluk ve toplam dua boyutları arasındaki ilişkiye bakıldığında algılanan sosyoekonomik düzeyin ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p > .05$ düzeyinde anlamlı olmadığı görülmektedir. Buna göre “Dua tutumu ile öznel gelir algısı arasında anlamlı bir fark vardır.” hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo-4 : Aile birlikteliği değişkeni ile dua amaç boyutu arasındaki ilişkiye bakıldığında tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Ayrıca Scheffe Testi sonucunda ailesi birlikte olan öğrencilerin aldığı puanlar ile ebeveyni boşanmış öğrencilerin aldığı arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Aile birlikteliği değişkeni ile dua sıklık boyutu arasındaki ilişkiye bakıldığında, tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Ayrıca Gabriel Testi sonucunda ailesi birlikte olan öğrencilerin aldığı puanlar ile ebeveyni boşanmış öğrencilerin aldığı puanlar arasındaki fark anlamlı bulunmuştur.

Aile birlikteliği değişkeni ile duada his ve şuurluluk boyutunun arasındaki ilişkiye bakıldığında; ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Ayrıca Scheffe Testi sonucunda ‘ailesi birlikte’ olan öğrencilerin aldığı puanlar ile ‘ebeveyni boşanmış’ öğrencilerin aldığı puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Aile birlikteliği değişkeni ile genel dua tutumu arasındaki ilişkiye bakıldığında; ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Ayrıca Scheffe Testi sonucunda ‘ailesi birlikte’ olan öğrencilerin aldığı puanlar ile ‘ebeveyni boşanmış’ öğrencilerin aldığı puanlar arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Kardeş sayısı değişkeni ile duada amaç ve duada his puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p > .05$ düzeyinde anlamlı olmadığı görülmektedir.

Kardeş sayısı ile duada his ve şüurluluk boyutu arasındaki ilişkiye bakıldığında; ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Ayrıca Tukey HSD Testi sonucunda İki kardeş olanlar ile üç kardeş olan öğrencilerin dua his ve şüurluluk boyutu puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. (bkz. Tablo-5).

118 | db

Kardeş sayısı değişkeni ile toplam dua puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında; ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Ayrıca Tukey HSD Testi sonucunda “İki kardeş” olanlar ile “üç kardeş” olan öğrencilerin toplam dua puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. (bkz. Tablo-5).

Öznel sağlık algısı ile duanın amaç boyutu arasında tek yönlü varyans (ANOVA) analizinde istatistiksel anlamda bir farklılaşma bulunmuştur. Post hoc (Scheffe) ise bu durumun ‘Her zaman’ diyenler (1. Grup) ile ‘Hiçbir zaman’ diyenler (4. Grup) ve ‘Genellikle’ diyenlerle (2. Grup) ‘Hiçbir zaman’ diyenler (4. Grup), ‘arasındaki farklılıktan kaynaklandığını göstermektedir.

Öznel sağlık algısı ile duanın sıklık boyutu arasında tek yönlü varyans (ANOVA) analizinde de istatistiksel anlamda bir farklılaşma bulunmuştur. Post hoc (Scheffe) ise bu durumun ‘Her zaman’ diyenler (1. Grup) ile ‘Hiçbir zaman’ diyenler (4. Grup) ve ‘Genellikle’ diyenlerle (2. Grup) ‘Hiçbir zaman’ diyenler (4. Grup), ‘arasındaki farklılıktan kaynaklandığını göstermektedir.

Öznel sağlık algısı ile duanın his ve şüurluluk boyutu arasında tek yönlü varyans (ANOVA) analizinde de istatistiksel anlamda bir farklılaşma bulunmuştur. Post hoc (Scheffe) ise bu durumun ‘Her zaman’ diyenler ile ‘Hiçbir zaman’ diyenler ve ‘Genellikle’ diyenlerle

'Hiçbir zaman' diyenler arasındaki farklılığın anlamlı olduğunu göstermektedir.

Öznel sağlık algısı ile toplam dua boyutları arasında tek yönlü varyans (ANOVA) analizinde de istatistiksel anlamda bir farklılaşma bulunmuştur. Post hoc (Scheffe) ise bu durumun;

- a. 'Her zaman' diyenler ile 'Hiçbir zaman' diyenler
- b. 'Genellikle' diyenlerle 'Hiçbir zaman' diyenler,
- c. 'Bazen' diyenler ile 'Hiçbir zaman' diyenler arasındaki farklılıkların anlamlı olduğunu göstermektedir.

Öznel dindarlık algısı ile dua amaç boyutunun arasındaki ilişkiye bakıldığında; ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Ayrıca Scheffe Testi sonucunda;

- a. "Çok dindar" algısı ile "Biraz Dindar" ve "Dindar Değil" algısında olan öğrencilerin,
- b. "Dindar" algısındaki öğrenciler ile "Biraz Dindar" ve "Dindar Değil" algısında olan öğrencilerin,
- c. "Biraz Dindar" ile "Çok Dindar", "Dindar" ve "Dindar Değil" algısında olan öğrencilerin,
- d. "Dindar Değil" algısıyla da "Çok dindar", "Dindar" ve "Biraz Dindar" algısındaki öğrencilerin dua amaç boyutu puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Öznel dindarlık algısı ile dua sıklık boyutu puanları arasındaki ilişki incelendiğinde; ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Ayrıca Scheffe Testi sonucunda

- a. "Çok dindar" algısı ile "Biraz Dindar" ve "Dindar Değil" algısında olan öğrencilerin,
- b. "Dindar" algısındaki öğrenciler ile "Biraz Dindar" ve "Dindar Değil" algısında olan öğrencilerin,
- c. "Biraz Dindar" ile "Çok Dindar", "Dindar" ve "Dindar Değil" algısındaki öğrencilerin,
- d. "Dindar Değil" algısıyla da "Çok dindar", "Dindar" ve "Biraz Dindar" algısındaki öğrencilerin,

Öznel dindarlık algısı ile Duada His ve Şuurluluk boyutu arasındaki ilişkiye bakıldığında ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Ayrıca Scheffe Testi sonucunda

- a. “Çok dindar” algısı ile “Biraz Dindar” ve “Dindar Değil” algısında olan öğrencilerin,
- b. “Dindar” algısındaki öğrenciler ile “Biraz Dindar” ve “Dindar Değil” algısında olan öğrencilerin,
- c. “Biraz Dindar” ile “Çok Dindar”, “Dindar” ve “Dindar Değil” algısındaki öğrencilerin,
- d. “Dindar Değil” algısıyla da “Çok dindar”, “Dindar” ve “Biraz Dindar” algısındaki öğrencilerin

Öznel dindarlık algısı ile toplam dua tutum puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Ayrıca Scheffe Testi sonucunda

120 | db

- a. “Çok dindar” algısı ile “Biraz Dindar” ve “Dindar Değil” algısında olan öğrencilerin;
- b. “Dindar” algısındaki öğrenciler ile “Biraz Dindar” ve “Dindar Değil” algısında olan öğrencilerin;
- c. “Biraz Dindar” ile “Çok Dindar”, “Dindar” ve “Dindar Değil” algısındaki öğrencilerin
- d. “Dindar Değil” algısıyla da “Çok dindar”, “Dindar” ve “Biraz Dindar” algısında olan öğrencilerin

Öznel başarıya bakış değişkeni ile duada amaç sıklık, his-şuurluluk ve toplam dua boyutlarının puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında ortalama puanları tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p > .05$ düzeyinde anlamlı olmadığı görülmektedir.

Çalışmadaki son veri Okul Türü/Dua amaç ilişkisini yansıtmaktadır. Buna göre, tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Ayrıca Tamhane Testi sonucunda;

- a. ‘Fen Lisesi’ öğrencilerinin dua amaç boyutu puanları ile ‘İmam Hatip Lisesi’ ve ‘Sağlık Meslek Lisesi’ öğrencilerinin,

- b. 'İmam Hatip Lisesi' öğrencilerinin dua amaç puanları ile 'Fen Lisesi' ve 'Sosyal Bilimler Lisesi' öğrencilerinin,
- c. 'Sağlık Meslek Lisesi' öğrencilerinin dua amaç puanları ile 'Fen Lisesi' ve 'Sosyal Bilimler Lisesi' öğrencilerinin,
- d. 'Sosyal Bilimler Lisesi' öğrencilerinin dua amaç puanları ile 'İmam Hatip Lisesi' ve 'Sağlık Meslek Lisesi' öğrencilerinin duanın Amaç Boyutu puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Tablo 9 b Okul Türü / Dua sıklık ilişkisini yansıtmaktadır. Buna göre, tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. ($F(3; 358) = 10,65$). Buna göre duada sıklık boyutu için en yüksek ortalama puanı 'Sağlık Meslek Lisesi' öğrencileri ($X=41,28$) alırken en düşük ortalama puanı 'Fen Lisesi' öğrencileri almıştır ($X=35,69$). Ayrıca 'İmam Hatip Lisesi' öğrencilerin almış olduğu puan (X) 39,80 iken, 'Sosyal Bilimler Lisesi' öğrencilerinin almış olduğu puan (X) 35,81'dir. Ayrıca Scheffe Testi sonucunda;

- e) 'Fen Lisesi' öğrencilerinin dua sıklık boyutu puanları ile 'İmam Hatip Lisesi' ve 'Sağlık Meslek Lisesi' öğrencilerinin,
- f) 'İmam Hatip Lisesi' öğrencilerinin duada sıklık boyutu puanları ile 'Fen Lisesi' ve 'Sosyal Bilimler Lisesi' öğrencilerinin,
- g) 'Sağlık Meslek Lisesi' öğrencilerinin duada sıklık boyutu puanları ile 'Fen Lisesi' ve 'Sosyal Bilimler Lisesi' öğrencilerinin
- h) 'Sosyal Bilimler Lisesi' öğrencilerinin duada sıklık boyutu puanları ile 'İmam Hatip Lisesi' ve 'Sağlık Meslek Lisesi' öğrencilerinin Dua sıklık boyutu puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. (bkz. Tablo-9).

Tablo 9 c Okul Türü / Duada his ve şuurluluk ilişkisini yansıtmaktadır. Buna göre, tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. ($F(3; 358) = 7,04$). Buna göre Duada his ve şuurluluk için en yüksek ortalama puanı 'Sağlık Meslek Lisesi' öğrencileri ($X=48,40$) alırken en düşük ortalama puanı 'Sosyal Bilimler Lisesi' öğrencileri almıştır ($X=44,46$). Ayrıca 'Fen Lisesi' öğrencilerinin almış olduğu puan (X) 44,79 iken, 'İmam Hatip Lisesi' öğrencilerinin almış olduğu puan (X) 47,54'tür. Ayrıca Tamhane Testi sonucunda;

- e) 'Fen Lisesi' öğrencileri ile 'İmam Hatip Lisesi' ve 'Sağlık Meslek Lisesi' öğrencilerinin,
- f) 'İmam Hatip Lisesi' öğrencileri ile Fen Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin,

g) ‘Sağlık Meslek Lisesi’ öğrencileri ile ‘Fen Lisesi’ ve ‘Sosyal Bilimler Lisesi’ öğrencilerinin,

h) ‘Sosyal Bilimler Lisesi’ öğrencileri ile ‘İmam Hatip Lisesi’ ve ‘Sağlık Meslek Lisesi’ öğrencilerinin Dua his ve şuuruluk puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Tablo 9 Okul Türü/Toplam dua ilişkisini yansıtmaktadır. Buna göre, tek yönlü varyans analizi sonucunda (ANOVA) ilişkinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. ($F(3; 358) = 9,96$). Buna göre Toplam dua için en yüksek ortalama puanı ‘Sağlık Meslek Lisesi’ öğrencileri ($X = 143,11$) alırken en düşük ortalama puanı ‘Sosyal Bilimler Lisesi’ öğrencileri almıştır ($X = 129,81$). Ayrıca ‘Fen Lisesi’ öğrencilerin almış olduğu puan (X) 130,43 iken, ‘İmam Hatip Lisesi’ öğrencilerinin almış olduğu puan (X) 140,73’tür. Ayrıca Tamhane Testi sonucunda;

e) ‘Fen Lisesi’ öğrencileri ile ‘İmam Hatip Lisesi’ ve ‘Sağlık Meslek Lisesi’ öğrencilerinin,

f) ‘İmam Hatip Lisesi’ öğrencileri ile Fen Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesi öğrencilerinin,

g) ‘Sağlık Meslek Lisesi’ öğrencileri ile ‘Fen Lisesi’ ve ‘Sosyal Bilimler Lisesi’ öğrencilerinin,

h) ‘Sosyal Bilimler Lisesi’ öğrencileri ile ‘İmam Hatip Lisesi’ ve ‘Sağlık Meslek Lisesi’ öğrencilerinin

122 | db

Toplam Dua puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. (bkz. Tablo-9).

Kaynakça

- Albayrak, Ahmet, *Gençlerde Dua Psikolojisi, Üniversite Gençlerinin Dua Tutum ve Davranışları*, Düşünce Kitapevi Yayınları İstanbul 2013.
- Albayrak, Ahmet, Yusuf Acuner Beyazıt, Yaşar Seyhan *Dua Tutum Ölçeği: Geçerlilik Ve Güvenirlilik Çalışması*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2014, c. 7 Say.: 34 s.365-372.
- Ayas, Mehmet, İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Dua Anlayışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), OMÜSBE, Samsun, 2007.
- Bayraktar Bayraklı, *Kur’an Tefsiri*, Bayraklı Yay., İstanbul 2001, C. II, s. 427.
- Cilacı, Osman, “Dua”, *DİA*, C. IX, s. 529.
- Horozcu Ümit, *Din Psikolojisi Açısından Dünyevi İstek Duaları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul-2010.
- Hayati Hökelekli, *İslam Psikoloji Yazıları*, Dem Yayınları, İstanbul, 2009.
- İbn Manzur, *Lisânü’l-Arab*, Beyrut, Dâru’s Sâdir, 1994, C. XIV, s. 258-262; “d’av” md.

- İkbal, Muhammed *İslam'da Dini Tefekkürün Yeniden Teşekkülü*, çev. Ahmet Asrar, İstanbul, 1984, Bir Yay., 105.
- James, William *The Varieties of Religious Experience*, New-York: The Modern Library, 1902.
- Luwis Me'lûf, *el-Müncid*, Fil-Lugati ve'l -A'lâm, Beyrut, el-Mektebetu'l- Sarkiyye, 1997, "da'â", md., s. 216.
- Mecduddin Muhammed b. Ya'kûb el-Fîruzâbâdî, *el-Kâmusu'l-Muhît*, Beyrut, Daru'l -Hayâ Turâsu'l-Arabî, 1997, C. II, s. 1283, "d'av" md.
- Koç, Mustafa, *Ergenlik Döneminde Dua ve İbadet Algılarının Ruh Sağlığına Etkileri Üzerine Bir Alan Araştırması*, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2004, sayı: 10, s. 115-158.
- Seyhan Beyazıt Yaşar, *Dua Tutumu İle Psikolojik İyi Olma Hali Arasındaki İlişkiler*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2013, Cilt: XVII, Sayı: 2, s. 158-159.
- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tarama.jsp#tabs-2>,
- Pazarlı, Osman, *Din Psikolojisi*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1970.
- Peker, Hüseyin, *Din Psikolojisi*, 2000.

